

Kapitola 7

Spojené státy americké v české zahraniční politice

Ondřej Ditrych

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA

Dvoustranným vztahům mezi ČR a USA není v prohlášení současné vlády, s nímž ministerský předseda předstoupil před Poslaneckou sněmovnu 19. 1. 2007, věnována zásadnější zmínka¹ – na rozdíl například od prohlášení Špidlovy vlády z roku 2002, v němž byla přisuzována rozvoji úzkých přátelských a spojeneckých vztahů s USA „zvláštní pozornost“.² Tato skutečnost se nicméně nijak neodrazila na jejich trvajícím vynikajícím charakteru. Lze usuzovat, že současná vláda naopak usiluje prostřednictvím jednání o možném umístění pozemních prvků raketové obrany (*Ground-Based Missile Defense*, GBMD) o jejich prohloubení, a to i navzdory nepřízni veřejného mínění, což naznačuje přítomnost silného hodnotového prvku.³ Právě umístění radarové stanice, působící v pásmu X (*X-Based Radar*, XBS), spolu s vizovou problematikou bylo v roce 2007 klíčovou doménou dvoustranných česko-amerických vztahů.⁴ Proto jim bude na následujících řádcích věnováno nejvíce pozornosti, přičemž čtenáře, zabývajících se o obecně bezpečnostní důsledky jednání o umístění radarové stanice, vlivu na česko-ruské vztahy a analýzu diskurzu ve vztahu k tomuto tématu, je třeba odkázat na další relevantní kapitoly. Poměrně menší prostor bude vymezen dalším doménám dvoustranných vztahů, zejména politice lidských práv, ekonomické a kulturní činnosti české diplomacie a zahraniční politice podstátních aktérů.

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Prvky raketové obrany na území ČR

„Vzhledem k pokračujícímu šíření zbraní hromadného ničení spolu s raketovými technologiemi a vzhledem k tomu, že některé země odmítají respektovat relevantní

mezinárodní závazky, bude vláda vytvářet podmínky pro připojení se k projektům či systémům, které budou schopny zajistit ochranu území České republiky,“ stojí v čl. 43 *Bezpečnostní strategie ČR* z roku 2003, klíčovém pozičním vládním dokumentu ve vztahu k možnému umístění radarové stanice amerického systému raketové obrany na českém území.⁵ Přes trojí vystřídání je v postoji českých vlád od července 2002, kdy proběhly první konzultace na úrovni náměstků a jednání tehdejšího českého ministra obrany v USA, možno sledovat na straně české výkonné moci značnou míru kontinuity.⁶ Dynamika, kterou jednání nabrala v roce 2007 a která bude předmětem analýzy v této části, je tak pokračováním a vyvrcholením již o několik let dříve započatého procesu. Protože postoj české strany k návrhům obou současně projednávaných smluv – *Smlouvy o protiraketové obraně* (tzv. „hlavní smlouvy“) a *Smlouvy o postavení amerických jednotek* vycházející z tzv. NATO SOFA (*Status of Forces Agreement*, 1951)⁷ – nebude do uzavření jednání a předložení těchto smluv ke schválení oběma komorám Parlamentu ČR a následnému podpisu prezidentu ČR zveřejněn, soustředí se následující výklad na zachycení vývoje této domény, procesní náležitosti vládou vedeného jednání a zapojení různých dalších aktérů.

K obsahu obou smluv je možno jen obecně nastínit, že tzv. hlavní smlouva se dotýká důvodu umístění, pravidel výstavby a provozu stanice, velení protiraketové obrany, přístupu české strany na základnu, resp. umístění českých styčných důstojníků na samu radarovou stanici i ústředí systému raketové obrany v americkém Colorado Springs, vojenských návštěv ze třetích zemí, výměny utajovaných informací a finančních otázek. *Smlouva o postavení amerických jednotek* (SOFA) je zaměřena především na ustanovení o jejich trestní odpovědnosti a vymezení jurisdikce obou stran v případech porušení zákona. Před ukončením jednání ještě nebylo jisté, zdali se bude tato dvoustranná smlouva o postavení jednotek vztahovat výhradně k umístění radarové stanice nebo k jakémukoli budoucímu pobytu amerických vojsk na českém území mimo rámec NATO.

Pozdě večer 19. 1. 2007, těsně po vyslovení důvěry vládě Mirka Topolánka, zaslaly USA tzv. *non-paper*, v níž oznámily zájem o umístění radarové stanice na území ČR.⁸ Řádná diplomatická nóta následovala 25. ledna. Bezpečnostní rada státu (BRS) přijala již o den dříve usnesení o ustavení odborného týmu ze zástupců ministerstva zahraničních věcí a ministerstva obrany pod vedením prvních náměstků obou ministrů, Tomáše Pojara a Martina Bartáka.⁹ Následně byla 28. března zaslána vyjednávacím týmem vypracovaná a vládou schválená odpověď na americkou nótu, vyjadřující souhlas s jednáními.¹⁰ V průběhu měsíce dubna americká strana zaslala návrh *Smlouvy o postavení amerických jednotek* (2. dubna) i *Smlouvy o protiraketové obraně* (27. dubna). Hlavní odpovědnost za jednání o tzv. hlavní smlouvě byla svěřena MZV, smlouva o postavení jednotek připadla MO. V květnu proběhlo první kolo jednání o hlavní smlouvě (22. května) i smlouvě o postavení jednotek (10.–11. května), označované za „sondážní“.¹¹ Po meziresortním připomínkovém řízení byl Bezpečnostní radě státu předložen návrh Směrnic pro jednání o obou smlouvách, vymezující pozici české strany, který BRS vzala na vědomí 3. července.¹² Protinávry obou smluv byly českou stranou zaslány 7. srpna. V září se poté uskutečnila další, formálně „první“ kola jednání – 5. září o hlavní smlouvě, o smlouvě SOFA 11.–12. září. Během pod-

zimou se vyjednační nad smlouvou SOFA sešli ještě 29.–31. října a o hlavní smlouvě jednali 5.–6. listopadu, poslední kola jednání v roce 2007 se konala 11.–13. (SOFA) a 14. prosince (hlavní smlouva). Poprvé se během nich hovořilo i o rámcové dohodě, upravující budoucí účast českých podniků na amerických zakázkách souvisejících s výstavbou a provozem radarové základny.¹³

Kromě této řady jednání byla otázka možného umístění radarové stanice agendou mnohých setkání mezi představiteli vlády a jednotlivých ministerstev a příslušných úřadů jak v České republice, tak v USA. 11. ledna navštívil Prahu náměstek ministryně zahraničních věcí Daniel Fried a hovořil o radarové základně s ministrem zahraničních věcí Karlem Schwarzenbergem. 8. února jednal náměstek T. Pojar o radarové základně ve Washingtonu. Ve dnech 4.–10. března proběhla u příležitosti prezidentovy pracovní návštěvy USA jednání, jichž se na české straně účastnil kromě V. Klause a prvních náměstků i náčelník generálního štábu AČR Vlastimil Pícek. Den před odesláním české nóty (27. března) jednal v Praze náměstek amerického ministra obrany Eric Edelman. Ministři zahraničních věcí obou zemí jednali o základně též při návštěvě ministra K. Schwarzenberga v USA 18.–21. dubna a ministr Schwarzenberg se při této příležitosti setkal i s prezidentovým poradcem pro otázky národní bezpečnosti Stephenem Hadleym. Místopředseda vlády a ministr životního prostředí Martin Buršík jednal o radarové základně při pracovním obědě se zástupci MDA a amerického ministerstva zahraničí za své návštěvy USA 12. května. 23. dubna navštívil Českou republiku, Henry Obering, ředitel amerického Úřadu raketové obrany (*Missile Defense Agency*, MDA). Raketová obrana byla i jedním z ústředních témat návštěvy George W. Bushe v Praze 4.–5. června. Jednání se účastnili i S. Hadley a první náměstek ministryně zahraničí John Negroponte. Na konci června jednal v USA vládní zmocněnec Tomáš Klvaňa se zástupci MDA, náměstkyně ministrů obrany a zahraničních věcí, E. Edelmanem a K. Hughesovou, i kongresmany včetně předsedy sněmovního výboru pro obranu Ike Skeltona a předsedkyně sněmovního podvýboru pro strategické síly E. Tauscherové. Tauscherová v čele tříčlenné delegace jednala s předsedou vlády M. Topolánkem, místopředsedou vlády A. Vondrou a předsedou ČSSD J. Paroubkem také 14. září v Praze. 4. října navštívila skupina českých odborníků atol Kwajalein, aby zde provedla měření úrovně elektromagnetického záření. Studie, která se stala předmětem akademických diskusí, navazovala na předchozí materiál vypracovaný v srpnu na základě hodnot poskytnutých americkou stranou. V předposledním říjnovém týdnu (22.–24. října) zavítal do Prahy ministr obrany Robert Gates a jednal o umístění radaru s prezidentem, předsedou vlády, ministryní obrany i předsedou ČSSD. Den po skončení listopadového kola jednání o hlavní smlouvě přicestoval do Prahy neplánovaně náměstek ministra obrany E. Edelman. V polovině listopadu navštívil USA místopředseda vlády A. Vondra, a přestože předmětem jednání bylo především nadcházející české předsednictví EU, američtí představitelé (podobně jako předtím v Praze náměstek Edelman) vyjádřili během schůzky politování nad vyzněním výroků ministra obrany R. Gatese týkajících se ruské přítomnosti na radarové stanici.¹⁴

Podle původních vyjádření¹⁵ obě strany počítaly s uzavřením jednání na vládní úrovni ke konci roku 2007, ale už na podzim začalo být zřejmé, že se patrně protáh-

nou do roku následujícího.¹⁶ Z veřejných vyjádření je možno usuzovat, že zdržení mohl částečně způsobit rozsah připomínek české strany k původním návrhům a podle zdrojů z MZV i poněkud liknavá reakce americké strany po druhém kole jednání. Na druhou stranu české protinávry byly zaslány až 7. srpna, tj. tři měsíce po prvním kole jednání, a prodlení v tomto období jde tak na vrub strany české.

Politický vývoj mimo doménu dvoustranných vztahů se podle obou stran na jednání samém i jeho trvání nijak neodrazil. Po zveřejnění *Hodnocení státních zpravodajských služeb (National Intelligence Estimate)* o iránském jaderném programu česká strana ústy vládního zmocněnce pro radar T. Klvani ujistila, že nadále považuje iránské balistické rakety za hrozbu, ačkoli náměstek ministra zahraničních věcí T. Pojar následně kritizoval americkou stranu za nedostatečně otevřenou komunikaci o širších bezpečnostních otázkách, na niž se podle něj obě strany dohodly.¹⁷ Rovněž možná přítomnost ruských pozorovatelů na radarové stanici, o které jednaly USA s Ruskem, dvoustranná jednání nepříznivě neovlivnila, ačkoliv ministr K. Schwarzenberg přiznal, že českou stranu tento návrh, o kterém dle veřejných prohlášení nebyla dopředu zpravena, nepříjemně překvapil.¹⁸ Do procesu nezasáhl ani pomalejší postup jednání o umístění raketové základny v Polsku v důsledku tamní politické situace. Podle vyjádření MZV by ale paralelně probíhající jednání mohla ovlivnit stanovení termínu ratifikace.¹⁹

Zrušení turistických víz pro české občany

Podobně jako u možného umístění radarové stanice v ČR, u domény vízové povinnosti²⁰ jde o téma nastolené již před několika lety. Po zmrazení jednání po 11. 9. 2001, které americká vláda zdůvodňovala změnami bezpečnostními okolnostmi, vývoj nabral znovu na obrátkách až v roce 2006, kdy rozšíření bezvízového programu (tzv. *Visa Waiver Program*) ve svém projevu v Talinnu (28. listopadu) veřejně podpořil prezident George W. Bush.²¹ Na rozdíl od umístění pozemních prvků raketové obrany je však rozhodování o této otázce na americké straně zcela v rukou zákonodárné moci (podle českých politiků a diplomatů jsou obě roviny jasně odděleny).²² Povaha aktérů a míra jejich zapojení na české straně byly ovlivněny rovněž skutečností, že zrušení víz se nestalo na rozdíl od umístění radaru předmětem politické kontroverze.

Zahrnutí zemí, které překračovaly dosud platnou kvótu 3 % odmítnutých žádostí (*refusal rate*), do bezvízového programu, bylo projednáváno jako dodatek *Zákona o bezpečnosti (Implementing Recommendations of the 9/11 Commission Act of 2007)*, předloženého senátorem Josephem Liebermanem a vedeným pod zkratkou S.4.²³ Sněmovna reprezentantů i Senát návrh zákona schválily 27. července, prezident G. Bush jej podepsal 3. srpna. MZV ČR téhož dne v tiskovém prohlášení uvedlo, že přijetí zákona sice vítá, přesto neodpovídá českým očekáváním. Nelze totiž hovořit o vytvoření podmínek vízové rovnoprávnosti, protože rozhodnutí o udělení „výjimky“ pro země, které USA pomáhají v boji proti terorismu, bude jednostranně rozhodovat americké ministerstvo vnitřní bezpečnosti, které jako zdůvodnění svého rozhodnutí může uvést nepřekročení počtu odmítnutých žádostí nižšího než 10 % nebo dosud neupřesněného počtu neoprávněných pobytů držitelů cestovních víz a současné plnění zpřísněných bezpečnostních opatření (mj. zavedení zpřísněných kontrol na letištích nebo biome-

trických pasů), předběžné elektronické registrace (*Electronic Travel Authorization*) a poskytování údajů o ztracených a odcizených cestovních dokladech danou zemí.²⁴ Kromě toho, s výjimkou Estonska, se zahrnutí dalších zemí „Koalice pro vízovou rovnoprávnost“ (KVR), která vznikla z popudu české diplomacie v roce 2006 pro zesílení vyjednávací pozice,²⁵ do vízového programu patrně protáhne.²⁶ Podle prohlášení MZV tak bude Česká republika spolu s dalšími zeměmi KVR usilovat v dalších jednáních o její dosažení.²⁷ V tomto duchu vydala šestice koaličních zemí – s výjimkou Maďarska, které zaslalo zvláštní dopis – společné prohlášení 10. srpna. Zůstává však otázkou, do jaké míry je postoj ČR pouze deklaratorní, protože ve stanovené dvanáctiměsíční lhůtě odložené platnosti dodatku patrně stihne zavést požadovaná opatření a bude tak moci do původně stanoveného termínu konce druhého prezidentského období G. W. Bushe v lednu 2009 do bezvízového programu vstoupit i samostatně.²⁸ Při jednáních zástupce ministra pro vnitřní bezpečnost Richarda Barthe v Praze s ministry K. Schwarzenbergem, I. Langerem a A. Vondrou zkraje února 2008 byl nastíněn výhled, podle něhož budou turistická víza pro české občany zrušena během podzimu tohoto roku, po podpisu *Memoranda o porozumění v oblastech bezpečnosti hranic* na jaře a zprovoznění amerického elektronického schvalovacího systému, jehož zkušební spuštění je očekáváno v létě.²⁹

Politika lidských práv

Lidská práva jsou jednou z klíčových oblastí české zahraniční politiky jako celku³⁰ a pravidelně se stávají i předmětem dvoustranných jednání s USA. Tématy rozhovorů na úrovni výkonné i zákonodárné moci byla v roce 2007 obhajoba lidských práv a šíření demokracie na Kubě, v Bělorusku a Barmě či vysílání RFE/RL z Prahy.³¹ Na přímou americkou žádost také ČR udělila 29. března azyl třem kubánským rodinám.³² Postoje obou stran se dlouhodobě shodují – ČR například v Radě pro lidská práva OSN nezřídká plní úlohu malého státu prosazujícího americké návrhy – a zůstává otázkou, v jaké míře je česká politika lidských práv vytvářena nezávisle na hodnotovém základě, nebo je spíše součástí snahy o udržení a prohloubení výborných vztahů s USA. Podle zdrojů z MZV je například otázka lidských práv v souvislosti s americkou základnou Guantánamo vznášena jen okrajově³³ a možný rozkol do budoucna spočívá spíše v tom, že MZV začalo v roce 2007 uvažovat o možném uvolnění sankcí v souvislosti s očekávanou změnou v kubánském vedení a jeho rostoucí pragmatičností.³⁴ Téma zadržování osob na Guantánamu bylo pravidelným tématem kriticky laděných komentářů vůči USA a jejich zahraniční politice ve sdělovacích prostředcích.

Ekonomické a kulturní vztahy

Ekonomická a kulturní diplomacie byly ve vztahu k USA vedeny standardními způsoby, o kterých obecně pojednávají zvláštní kapitoly. V roce 2007 pokračoval relativní (nikoli absolutní) pokles objemu zahraničního obchodu s USA v souvislosti s posilováním vazeb uvnitř jednotného trhu EU.³⁵ Za zmínku stojí, že jedním z deklarovaných cílů návštěvy českého prezidenta v USA (4.–10. března) bylo posílení obchodní výměny se státy amerického Jihu. Prezident se zde mj. zúčastnil Festivalu česko-alabamského přátelství a vstoupil tak i na pole kulturní diplomacie.³⁶ Významnou

otázkou českého – zejména, nikoli ale výlučně – kulturního zastoupení v USA se stala probíhající rekonstrukce České národní budovy v New Yorku, v současnosti největší investiční akce českého státu v zahraničí.³⁷ Před zahájením poslední části rekonstrukce v dubnu 2007, po roční přestávce způsobené průtahy ve výběrovém řízení,³⁸ se zde uskutečnilo několik akcí spolupřátaných Českým centrem,³⁹ které by zde po dokončení rekonstrukce, nejpozději 28. 10. 2008, mělo mít společně s Generálním konzulátem v New Yorku i své sídlo.⁴⁰

Ostatní agenda

Další domény zde budou pojednány výčtem uzavřených nebo schválených dvoustranných smluv a dohod. Ve dnech 21. února a 31. července byla výměnou nót sjednána vládní *Dohoda o finanční pomoci při likvidaci přenosných protiletadlových raketových kompletů* sjednaná výměnou nót (v platnosti od 31. července),⁴¹ 8. srpna byla mezi Ministerstvem obrany ČR a americkým ministerstvem zahraničních věcí dojednána *Dohoda o poskytování pomoci v boji proti terorismu a při vojenských stabilizačních operacích* (v platnosti od 8. srpna), 6. září podepsala ministryně školství Dana Kuchtová rámcovou *Dohodu o spolupráci v oblasti vědy a techniky*, o den později připojil svůj podpis pod *Smlouvu o sociálním zabezpečení* ministr práce a sociálních věcí Petr Nečas⁴² a 17. září byla Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR uzavřena vládní *Dohoda o spolupráci v oblasti zabránění šíření jaderných materiálů a technologií*.⁴³

Na rozdíl od ostatních výše jmenovaných dohod a memorand, které vstoupily v platnost dnem podpisu, byly *Dohoda o spolupráci v oblasti vědy a techniky* a *Smlouva o sociálním zabezpečení* z povahy své platnosti zaslány k ratifikaci Parlamentu ČR. První dohoda byla po svém předložení 9.–10. října přikázána po prvním čtení v Poslanecké sněmovně (29. 11.) k projednání pouze Zahraničnímu výboru a v Senátu se jí zabýval Výbor pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost. *Smlouva o sociálním zabezpečení*, předložená 26.–27. září, byla v Poslanecké sněmovně po prvním čtení (30. října) přikázána ještě Výboru pro sociální politiku a Rozpočtovému výboru a v Senátu se jí kromě VZVOB coby garančního výboru zabýval Výbor pro zdravotnictví a sociální politiku.⁴⁴ Již 2. 2. 2007 Poslanecká sněmovna schválila ve druhém čtení *Dodatkovou úmluvu o právní pomoci* a *Druhou dodatkovou úmluvu o vydávání mezi Českou republikou a Spojenými státy*, sjednanou 16. 5. 2006.⁴⁵ Žádná z výše zmiňovaných smluv a dohod nevyvolala širší veřejnou diskusi.

IDENTIFIKACE HLAVNÍCH AKTÉRŮ ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VŮČI USA

Hlavní čeští aktéři vyjednávání o protiraketové obraně

Na exekutivní úrovni bylo do jednání o raketové obraně do roku 2006 „vtaženo“ téměř výhradně – až na několik usnesení vlády – ministerstvo obrany a jednání probíhala na nižší úrovni. V roce 2007 došlo v tomto ohledu k dramatickému vývoji. Z popudu Bezpečnostní rady státu (24. ledna), která se sama touto doménou několikrát zabývala, vznikl vyjednávací tým, v němž hlavní smlouva byla udělena do gesce mi-

nisterstvu zahraničních věcí a *Dohoda o postavení amerických jednotek* ministerstvu obrany. Na MZV je řešení úkolů spojených s jednáním rozloženo mezi Odbor bezpečnostní politiky, Mezinárodně-právní odbor, odpovídající za znění českých návrhů, a Odbor amerických států, který zajišťuje zejména informace ze Spojených států prostřednictvím zastupitelského úřadu ve Washingtonu. Na MO se doménou zabývá převážně Sekce obranné politiky a strategie (SOPS). Hlavní vyjednávací tým se skládal především z právníků a podle právě projednávané dohody byl veden buď náměstkem T. Pojarem nebo ředitelem SOPS I. Dvořákem.⁴⁶ Právě probíraným tématem se zabývali i zúčastnění zástupci dalších ministerstev – například spravedlnosti, vnitra, dopravy, financí a životního prostředí, z nichž některá zajišťují i návštěvy amerických odborníků přímo v místě možného umístění radaru – a úřadů (NBÚ).⁴⁷ Technické otázky byly každé pondělí projednávány se zástupci amerického velvyslanectví, zajišťujícími komunikaci s americkými úřady. Předtím i potom se ještě konala kvůli koordinaci společného postupu jednání mezi MZV a MO, případně dalšími zúčastněnými státními institucemi.⁴⁸ Každému hlavnímu kolu jednání ještě předcházely celodenní konzultace vyjednávacího týmu a zástupců dalších příslušných ministerstev. BRS do procesu významně vstoupila ještě tím, že vzala na vědomí závazné směrnice pro vyjednávání (3. července). Stojí za zmínku, že její zapojení se vymykalo standardním postupům a je ho možno přičíst snaze posílit politický mandát jednání.⁴⁹ Sám kabinet byl do této agendy „vtážen“ především přijetím usnesení k odpovědi na americkou nótu (28. března) a o postupu jednání je prostřednictvím ministrů zahraničních věcí a obrany pravidelně zpravován.⁵⁰

Mimo úroveň výkonné moci se v roce 2007 procesu zahraniční politiky v doméně radarové základny zúčastňovala i řada dalších státních aktérů. Zatímco dojednávání zahraničních smluv je ústavně svěřeno výsostně vládě ČR, zapojení prezidenta do procesů, probíhajících v rámci jednotlivých domén, spočívá do značné míry na jeho vlastním rozhodnutí a dohodě s vládou. V. Klaus byl ohledně radarové stanice v roce 2007 poměrně činný. Zúčastnil se jednání BRS k tomuto tématu, jednal o něm při své březnové návštěvě USA, o radaru hovořil telefonicky (26. dubna) a na počátku června i osobně s Georgem W. Bushem a rovněž také při setkání s americkým velvyslancem Richardem Graberem (7. května). Svým stanoviskem se přitom plně ztotožňoval s vládní pozicí.

Parlament vstupuje do rozhodovacího procesu v souvislosti s radarovou základnou až tehdy, když jsou obě prezidentské smlouvy dojednány a předloženy Poslanecké sněmovně a Senátu ke schválení. I v roce 2007 byl přesto na různých úrovních do této domény zapojen. Iniciativou jednotlivých zákonodárců, ačkoliv předem dohodnutou na březnovém vládním jednání u příležitosti prezidentovy návštěvy USA, byla návštěva Marshallových a Havajských ostrovů (USA) 14.–20. dubna. Dva senátoři a šest poslanců⁵¹ se zde seznámili se zařízeními raketové obrany.⁵² Za individuální iniciativu je možno považovat i únorovou návštěvu J. Hamáčka (ČSSD) a O. Lišky (Strana zelených) v USA, ačkoliv oba poslanci působí zároveň jako předsedové parlamentních výborů. Poslanci také v otázce umístění radarové základny interpelovali zejména předsedu vlády a ministryni obrany⁵³ a k častým jednáním na toto téma docházelo v rámci jednání relevantních parlamentních výborů či, především v pří-

padě Poslanecké sněmovny, na jejích plenárních zasedáních. Kabinet kromě toho poslance i senátory každý měsíc zpravoval o vývoji jednání.⁵⁴ Předsedové obou komor Parlamentu ČR a předsedové příslušných výborů byli přítomni už na zasedání Bezpečnostní rady státu 24. ledna. V souvislosti s možným umístěním radarové základny Poslanecká sněmovna hlasovala doposud pouze o návrhu ústavního zákona o mimořádném referendu předloženém skupinou poslanců ČSSD a KSČM.⁵⁵ Podle očekávání byl v posledním čtení (26. října) odmítnut.

Zrušení vízové povinnosti

Nejvýznamnějšími aktéry na české straně jsou Ministerstvo zahraničních věcí ČR a diplomatická služba ČR. Přestože se v průběhu roku 2007 uskutečnilo ve věci zrušení turistických víz několik jednání na mezivládní úrovni,⁵⁶ hlavní činnost vzhledem k povaze rozhodovacího procesu na americké straně vyvíjelo české velvyslanectví ve Washingtonu, které se snažilo ovlivnit členy obou komor Kongresu a získat jejich podporu. Proto a zároveň v souladu s americkými zvyklostmi najala KVR lobbistickou firmu Dutko Worldwide Advisors (v čele její dceřiné společnosti Dutko Worldwide Prague stál v letech 2004–2006 nynější místopředseda vlády pro evropské záležitosti A. Vondra).⁵⁷ Kromě toho české velvyslanectví ve Washingtonu spolu s americkou Heritage Foundation uspořádalo 11. ledna setkání zástupců zemí KVR se senátorem Georgem Voinovichem, který později v Senátu předložil návrh dodatku zákona S.4 o rozšíření vízového programu. Spolu s ostatními velvyslanci zemí KVR zaslal velvyslanec P. Kolář v polovině května Kongresu dopis s námitkami k pozměňovacím návrhům senátního návrhu zákona o bezpečnosti, kromě toho písemně oslovil předsedu sněmovního Evropského podvýboru R. Wexlera, kterým ho vyzval k podpoře původního návrhu dodatku zákona (bez kvóty odmítnutých žádostí).⁵⁸ Z vládních institucí bylo vzhledem k tematickému zařazení otázky do činnosti v doméně „vtaženo“ i ministerstvo vnitra. Vznikla meziresortní skupina pro vízové otázky, kde několikrát zasedli představitelé obou institucí.⁵⁹ Ministr vnitra I. Langer kromě toho provedl tajemníka ministra pro vnitřní bezpečnost Rozenzweiga při jeho návštěvě po ruzyňském letišti (25. ledna) a zástupci ministerstva se vzápětí zúčastnili mezivládních jednání ve Washingtonu (1. února) i dalších schůzek.

Podobně jako ve věci radarové stanice, rozhodl se prezident V. Klaus zapojit i do této otázky – nikoli na úrovni rozhodovací či zaváděcí, ale výlučně přesvědčovací.⁶⁰ Znovu zde také zastával shodné stanovisko s vládou. Za své březnové návštěvy, která těsně předcházela schválení dodatku o změně ve vízovém programu návrhu zákona v Senátu a jeho předložení ve Sněmovně reprezentantů, hovořil o vízech prezident Klaus s předsedkyní Sněmovny reprezentantů Nancy Pelosiovou a s vůdcem demokratické senátní většiny Harry Reidem. Na individuální úrovni se v Poslanecké sněmovně doméně věnoval poslanec David Šeich (ODS), který sestavil dopis členům amerického Kongresu, aby s ohledem na společenství obou zemí sjednotili vstupní podmínky pro ČR a ostatní členy EU.⁶¹ Z ostatních aktérů se zbývá zmínit o nejsilnější opoziční straně, ČSSD, jejíž předseda při setkání s náměstkem ministryně zahraničních věcí kromě radaru hovořil i o zrušení vízové povinnosti, přičemž přivítal úsilí americké vlády v této záležitosti.⁶²

Role podstátních aktérů a samospráv

Protože USA nepředstavují zemi se zvýšenými bezpečnostními riziky či jinými překážkami pro navazování vztahů, které by zastupitelské úřady musely pomáhat překonávat, činnost nestátních aktérů – měst, krajů nebo univerzit, které jsou veřejnoprávními korporacemi – není MZV soustavně sledována. Spolupráce mezi kraji (VÚSC)⁶³ a americkými státy je v tomto ohledu nejméně rozvinutá, a to zejména pro odlišné vymezení pravomocí daných ústavou, poměrně krátkou existenci VÚSC a jejich dosavadní upřednostňování spolupráce v přeshraničních regionech. Podle zdrojů z MZV i přesto byla v roce 2007 vypracována příručka pro zastupitelské úřady, jak možná partnerství prostředkovat. Na rozdíl od krajů je spolupráce mezi městy a univerzitami poměrně rozšířena. Rozbor jejího rozsahu – a například do jaké míry vypovídá počet uzavřených partnerství či dohod o skutečné intenzitě vazeb – je nicméně nad rámec této kapitoly.⁶⁴

**ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI USA
V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU*****Protiraketová základna v politickém a veřejném prostoru***

Význam domény umístění radarové stanice se zásadně promítl do vedení veřejné a mediální diskuse, která zde ovšem nebude podrobněji pojednána (více viz kapitola 2 – *Politický, mediální a společenský kontext zahraniční politiky, tvorba diskurzu*). „Přitáhl“ k ní také nestátní a podstátní aktéry, ať už v důsledku reakce české a americké vlády, usilující vzhledem k nepříliš silné pozici v Parlamentu ČR o dosažení širšího politického a společenského konsenzu. Patrně je rovněž úsilí politických stran o zaujetí jasně vymezeného postoje, stejně jako zájem občanských a samosprávných sdružení artikulovat a hájit své zájmy.

Ryze politické, neexekutivní jednání ohledně umístění radarové základny ze všech politických stran vyvíjela pouze ČSSD coby nejsilnější opoziční strana. Předseda ČSSD J. Paroubek se tak například 19. ledna setkal s náměstkem D. Friedem, následně (společně se stínovým ministrem zahraničních věcí L. Zaorálkem) s velvyslancem R. Graberem (25. ledna, 5. února). Později, při jejich návštěvách Prahy, se J. Paroubek setkal i s předsedkyní sněmovního podvýboru E. Tauscherovou (14. září) a na konci října s ministrem obrany R. Gatesem. Při své návštěvě v USA počátkem listopadu se společně s předsedou poslaneckého klubu Michalem Haškem setkal s ředitelem MDA i dalšími představiteli americké vlády. V Evropském parlamentu zaslal poslanec Libor Rouček dotaz Radě EU na její stanovisko k otázce radarové stanice a 27. března potom zejména dopis kongresmanům z Demokratické strany se žádostí, aby přiměli americkou administrativu přehodnotit „svůj jednostranný přístup k protiraketové obraně“ (*unilateral approach to missile defense*).⁶⁵ Podle stanoviska ČSSD v roce 2007 by se její odmítavý postoj mohl změnit pouze, „pokud by se prokázalo, že Írán vlastní balistické rakety“. Nebezpečí v tuto dobu považuje za „virtuální“.⁶⁶ Proti umístění radarové základny vystupuje jednoznačně i KSČM, kdežto Strana zelených trvala doposud na jejím budoucím zařazení do obranného systému NATO. Další vládní strany, ODS s KDU–ČSL, žádné zvláštní podmínky pro její umístění nestanovily.

Za příklady nestátních a podstátních aktérů, kteří k umístění radarové základny zaujali výrazné zamítavé postoje, lze zmínit nestátní iniciativu „Ne základnám“ sdružující řadu občanských sdružení, malých politických stran i jednotlivců, založenou v roce 2006, nebo „Ligu starostů obcí nesouhlasících s umístěním radarové základny v České republice“. V prvním případě jde o aktéra vycházejícího z občanské společnosti, ve druhém případě o sdružení představitelů místní správy a samosprávy z okolí místa plánovaného umístění amerického radaru. Ani jeden z nich se však nepokoušel vstoupit do vztahu přímo s americkou stranou, ale spíše působit na veřejné mínění, a české zákonodárce, aby připravované smlouvy buď odmítli, nebo přijali zákon o celostátním referendu.⁶⁷

Reflexe zrušení vízové povinnosti ve veřejném a mediálním prostoru

Poslední zmínka v této části patří veřejnému diskurzu. Ve srovnání s tématem umístění radarové základny je možno poznamenat, že otázka zrušení víz byla sdělovacími prostředky sledována rovněž velmi intenzivně, a to zvláště v obdobích prezidentských návštěv a v létě, kdy byla v americkém Kongresu přijímána příslušná legislativa. Na rozdíl od raketové obrany se však víza nestala tématem kontroverzním, a tedy ani předmětem polarizované společenské diskuse – záhodnost zrušení „nerovností“ ve vízovém režimu nebyla zpochybnována.⁶⁸ Vyhraněnější názory byly patrné pouze v otázce, zdali by neměla být témata možného umístění radarové základny a zrušení turistických víz v jednáních s USA spojována.⁶⁹ Proti tomuto názoru vystoupil v tisku kromě některých vládních představitelů například i bývalý prezident Václav Havel.⁷⁰

ZÁVĚR

Protože závěry jednání o umístění radarové základny nebyly v době psaní této kapitoly zveřejněny a ani v budoucnu není jisté, že účastníci jednání nechají veřejnost nahlédnout zpětně „za oponu“ a popsat jejich průběh, ústupky z počátečních pozic apod., může být hodnocení české zahraniční politiky v této oblasti jen povrchní. Ve druhé polovině roku 2006, ale zejména v roce 2007, došlo k dramatickému nárůstu významu USA ve vnitropolitickém diskurzu, což se odrazilo i v účelové intepretaci dostupných údajů těmi vnitropolitickými aktéry, kteří se umístění prvků raketové obrany na území ČR brání – například v souvislosti s možnými návštěvami ruských zástupců na radarové základně „představované“ jako výraz „ztráty suverenity“ nebo s paralelními jednáními mezi USA a Ruskem, označovanými jako velmocenské rozhodování „o nás bez nás“, což jsou díky standardnímu narativu moderních československých a českých dějin velmi působivé obrazy. Podle státní správy se „politická bouře“ do procesu jednání samých s americkou stranou nepromítla. Nicméně vládě lze vytknout, že včas nezahájila důslednou vysvětlovací kampaň svého postoje a nechala tak otázku v podstatě národně bezpečnostní, aby nabyla na přílišném významu a intenzitě ve veřejném diskurzu, a přinutila tak vnitropolitické aktéry, zejména opoziční ČSSD, neustoupit za žádnou cenu ze svých z různých důvodů odmítavých pozic. Na jednání o umístění radaru stojí za zmínku i význam prvku „dynamické struktury“ zahraniční

politiky, díky němuž byl proces předběžných jednáních po provizoriu, následujícím parlamentní volby (2006), „zmrazen“ a rozběhl se až v souvislosti s ustavením nové vlády na začátku roku 2007. Těsná většina v Poslanecké sněmovně a dlouhodobá podoba projektu patrně rovněž ovlivnila míru úsilí vlády i americké strany „vtáhnout“ do procesu opozici, avšak – vzhledem k tomu, co bylo uvedeno výše – její postoj zůstal nezměněn.

V doméně rozšíření bezvízového programu se české diplomacii v roce 2007 nepodařilo dosáhnout původně stanoveného cíle – vízové „rovnoprávnosti“. Přesto však byly zákonodárným procesem v USA odstraněny hlavní politické překážky a turistická víza pro občany ČR budou s nejvyšší pravděpodobností zrušena v roce 2009. Zůstává otázkou, do jaké míry je trvání na principech za těchto okolností pouze slovně vyjadřovanou účastí s ostatními zeměmi KVR, u nichž udělení „výjimky“ připadá vzhledem k míře odmítnutých žádostí v úvahu později.

K dvoustrannému rozměru domény politiky lidských práv je možno uvést, že okrajový význam při jednáních s USA, věnovaný problému Guantánamo, se zdá poukazovat k určitému „realistickému“ duchu této politiky – tedy k činnosti v oblasti lidských práv a šíření demokracie, vysvětlené do jisté míry snahou udržet a prohloubit velmi dobré vztahy s USA. Byť normativní rozměr, související s politickým odkazem prezidenta V. Havla – a stále živý mj. prostřednictvím na české zahraniční politice významně se podílející společnosti nadace Člověk v tísni, nelze rozhodně zanedbat.

Poznámky

- ¹ Píše se pouze o nezbytnosti „udržení a dalšího rozvíjení transatlantické vazby mezi EU a USA“ a plného využívání rámce NATO. *Programové prohlášení vlády, 2007*. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780, citováno 9. 11. 2007).
- ² *Programové prohlášení vlády, 2002*. On-line: (www.mzv.cz/www/mzv/default.asp?id=15270&ido=8806&idj=1, citováno 9. 11. 2007).
- ³ V projevu na Konferenci o raketové obraně konané na ministerstvu zahraničních věcí 31. května označil premiér M. Topolánek souhlas s umístěním radaru za „geopolitické rozhodnutí“, které je třeba učinit pro „potvrzení naší příslušnosti k euroatlantickému prostoru“. Na poradě velvyslanců 27. srpna vyzdvihl transatlantickou vazbu jako jeden z pilířů české zahraniční politiky. Citováno podle *Projev Mirka Topolánka na konferenci o americké protiraketové obraně*. On-line: (www.topolaneck.cz/2320.html, citováno 20. 1. 2008); *Projev na poradě velvyslanců ČR*. On-line: ([www.topolaneck.cz/index.php?p=clanek.te2&form\[0\]=2426](http://www.topolaneck.cz/index.php?p=clanek.te2&form[0]=2426), citováno 20. 1. 2008).
- ⁴ Stejná témata byla označena za klíčová i ve *Zprávě o zahraniční politice* vydané Ministerstvem zahraničních věcí ČR za rok 2006. On-line: (www.czechembassy.org/www/default.asp?ido=20629&idj=1&amb=1&ParentIDO=).
- ⁵ On-line: (www.army.cz/files/8492/Bezpe_nostn_strategie_R_-_prosinec_2003.pdf, citováno 8. 11. 2007). V průběhu roku 2007 byla rozhodnutím americké strany určena přesná poloha možného umístění radaru na kótu 718,8 Vojenského újezdu Brdy, dva kilometry severovýchodně od malé obce Míšov. Bezpečnostní rada státu tuto skutečnost vzala na vědomí v usnesení z 3. 7. 2007, navzdory původnímu požadavku náčelníka Generálního štábu AČR, aby základna stála nejméně 4 km od nejbližšího osídlení.

- ⁶ 4. 2. 2004 přijala česká vláda k probíhajícím jednáním na ministerstvu obrany první usnesení (119/2004), které bylo až do roku 2006 vedeno v režimu „důvěrné“. Bez ohledu na pozdější prohlášení některých tehdejších jejích členů se touto doménou vláda průběžně zabývala a o odborných konzultacích na ministerstvu obrany byla zpravována.
- ⁷ Hovoří se rovněž o *Dohodě o ochraně utajovaných skutečností* a tzv. *Rámcové dohodě (Framework Agreement)* v podobě memoranda o porozumění, týkající se účasti českých soukromých subjektů na výstavbě radarové stanice, jejíž první návrh již USA předložily. První jednání o tomto memorandu proběhlo na prosincové schůzce o *Smlouvě o protiraketové obraně a Smlouvě o postavení amerických jednotek*.
- ⁸ Tato časová posloupnost se stala předmětem spekulací, zdali americká strana na výsledek hlasování nečekala. Podle vyjádření české ministryně obrany a prvního náměstka MZV proběhly však první telefonní kontakty předcházející předání *non-paper* velvyslanci P. Kolářovi ve Washingtonu už v odpoledních hodinách středoevropského času. *Mimořádná tisková konference předsedy vlády Mirka Topolánka* (20. 1. 2007).
- ⁹ T. Pojarovi bylo svěřeno vedení jedenáctičlenného týmu složeného z šesti zástupců MO a pěti odborníků MZV, M. Barták byl ustanoven jako jeho zástupce.
- ¹⁰ Není bez zajímavosti, že ministr K. Schwarzenberg hovořil v rozhovoru pro *Financial Times Deutschland* (2. 4. 2007) o bezpečnostních zárukách v tom smyslu, že „bezpečnostní dohoda s USA by nás bezpochyby potěšila“. Následně však otázka takové dohody, na rozdíl od sousedního Polska, alespoň ve veřejných prohlášeních zapadla.
- ¹¹ Z vyjádření T. Pojara na tiskové konferenci konané 22. 5. 2007, audiozáznam dostupný on-line: (www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=48828&ido=1&idj=1).
- ¹² Tj. Směrnici pro jednání o textu Dohody mezi Českou republikou a Spojenými státy americkými o zřízení americké radarové základny protiraketové obrany v České republice (usnesení 37/V) a Směrnici pro jednání o Dohodě mezi Českou republikou a Spojenými státy americkými o právním postavení radarové stanice ozbrojených sil Spojených států a jejich personálu na území České republiky (usnesení 36/V). Původní návrhy směrnic připravily právní odbory příslušných ministerstev – MZV pro tzv. hlavní smlouvu, MO pro smlouvu SOFA.
- ¹³ Tato dohoda bude sjednána na ministerské nebo vládní úrovni, nejde tedy o prezidentskou smlouvu jako v případě hlavní smlouvy a SOFA. „Dokument by měl minimalizovat právní, obchodní a politické překážky a vytvořit příznivé podmínky pro nové kontakty mezi českými a americkými podnikateli a vědci,“ prohlásil k ní ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg. Podle náměstka T. Pojara smlouva usnadní zadávání amerických vládních zakázek, které nebudou muset být schvalovány na nejvyšších místech ministerstva obrany, a upraví s tím spojená citlivá témata, např. výměnu utajovaných informací. Vzhledem k její rámcové povaze se nejednalo o účasti konkrétních podnikatelských subjektů. Podle *Zapojení českých firem do štítu může být ujednáno v červnu*. iHned.cz, 16. 1. 2008. On-line: (domaci.ihned.cz/c1-22772360-zapojeni-ceskych-firem-do-stitu-muze-byt-ujednано-v-cervnu); *Pentagon láká české mozky*. iHned.cz, 12. 12. 2007. On-line: (hn.ihned.cz/c1-22598480-pentagon-laka-ceske-mozky).
- ¹⁴ Nutno podotknout, že tento výčet jednání není patrně úplný, protože uvádí pouze setkání zachycená v tiskových zprávách ČTK a sdělovacích prostředcích.
- ¹⁵ *USA chtějí prý ještě letos uzavřít jednání o protiraketovém štítu*. Česká tisková kancelář, 15. 3. 2007.
- ¹⁶ V diskusním pořadu *Otázky Václava Moravce* 7. října hovořil ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg v souvislosti s termínem uzavření jednání „spíše o začátku příštího roku“. T. Pojar potvrdil, že jednání nebudou uzavřena v prosinci, na tiskové konferenci 6. 11. 2007. Audiozáznam dostupný on-line: (www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=53144&ido=12560&idj=1). Po setkání s americkým ministrem obrany o několik dní dříve předseda vlády M. Topolánek prohlásil, že hlavní body smluv budou uzavřeny do konce roku nebo s určitostí do jeho návštěvy v USA, plánované na leden nebo únor 2008. O únorovém termínu se zmínil nakonec v prosincovém rozhovoru pro *SME* i ministr K. Schwarzenberg. *Radar domluvíme do konce roku, odhadl Topolánek* (citováno 10. 11. 2007). Aktuálně.cz, 23. 10. 2007, *SME*, 10. 12. 2007.
- ¹⁷ *České noviny*, 6. 12. 2007.

- ¹⁸ Podle rozhovoru s K. Schwarzenbergem v týdeníku *Respekt*, 51–52/2007, s. 43.
- ¹⁹ *Hospodářské noviny*, 11. 12. 2007.
- ²⁰ Československo zrušilo jednostranně vízovou povinnost pro americké občany 15. 5. 1990, tento krok však nebyl opětván a od té doby tak panuje „vízová nerovnost“.
- ²¹ Zrušení vízové povinnosti pro všechny členy EU bylo už předmětem jednání summitu EU–USA v červnu 2006.
- ²² Viz např. vyjádření velvyslance ve Washingtonu P. Koláře, cit. v ČTK (9. 3. 2007); Topolánek, M.: *Radar a víza spolu nesouvisejí*. Lidové noviny, 4. 6. 2007. „Pokud my odmítneme mít u nás radar, nemůže se stát, že by to ovlivnilo legislativní proces týkající se vízového režimu,“ řekl velvyslanec Kolář v rozhovoru pro *Rádio Impuls* (27. 7. 2007), ačkoli připustil, že je americké straně při jednání o umístění radarové stanice připomínáno, že dobrá vůle by měla být na obou stranách, tj. i v otázce zrušení vízové povinnosti USA.
- ²³ Americký Senát se začal 28. února zabývat předlohou dodatku zákona o posílení bezpečnosti, podle kterého by ministerstva zahraničních věcí a ministerstva vnitřní bezpečnosti (*Homeland Security Department*) mohla prominout dosavadní hranici 3 % odmítnutých žádostí při jednání o zrušení turistických víz. Současně byl však k dodatku, který předložil republikánský senátor George Voinovich, podán senátorkou Feinsteinovou pozměňovací návrh, který stanovil novou hranici 10 %, nebo dosud nestanovenou kvótu držitelů víz, kteří překračují povolenou tříměsíční dobu pobytu. Pozměňovacím návrhem senátorky Collinsové by výjimka na základě druhé zmíněné kvóty mohla být udělena rovněž až po zprovoznění systému získávání údajů při opuštění USA (*Exit System U.S. Visit*), díky němuž by tento počet mohl být spolehlivě určen. Zákon o bezpečnosti S.4 byl Senátem přijat 14. března. Následně bylo zahájeno dohodovací řízení se Sněmovnou reprezentantů, která návrh zákona přijala už v lednu v jiném znění a bez zmíněného dodatku. Nový návrh zmíněného dodatku v senátním znění zde podali demokrat Rahm Emanuel a republikán John Shimkus. Po jistou dobu byl Sněmovnou reprezentantů projednáván pozměňující návrh, který by hranici odmítnutých žádostí posouval nikoliv na 10 %, ale přibližně 6–7 %. Ten však nebyl přijat. 19. července zasedli zástupci obou komor Kongresu k dohodovacímu jednání. Mezitím ještě došlo ke střetu mezi vládou a demokraty v Kongresu, kteří trvali na tom, aby v jiné části zákona bylo ustanoveno právo pracovníků bezpečnostních kontrol na amerických letištích stávkovat. Prezident G. Bush hrozil vetem celého zákona, demokraté později ze své pozice ustoupili. Dohodovací řízení bylo ukončeno 25. července.
- ²⁴ Na mezinárodních letech do zemí zařazených do programu musí být rovněž právně upravena přítomnost ozbrojených policistů zajišťujících bezpečnost, tzv. *Air Marshalls*.
- ²⁵ Koalice pro vízovou rovnoprávnost zahrnuje nové členy EU ze zemí střední Evropy (ČR, Slovensko, Polsko a Maďarsko), Pobaltí (Litva, Lotyšsko a Estonsko) a nejnověji též Rumunsko.
- ²⁶ Počet odmítnutých českých žádostí se pohybuje kolem 8–9 %.
- ²⁷ Komentář MZV k přijetí zákona modernizujícího bezvízový režim při cestách do USA, 3. 8. 2007. On-line: (www.czechembassy.org/www/default.asp?id=50609&ido=1&idj=1&amb=1&ParentIDO=); viz též MZV: *Americký zákon o změně víz nenaplnil očekávání ČR*. Česká tisková kancelář, 3. 8. 2007.
- ²⁸ Podle velvyslance P. Koláře bude ze zákona nutno odstranit těžko překonatelné právní problémy, zejména povinnost ČR přijmout nejen stávající, ale rovněž bývalé občany, kteří se v USA dopustili trestného činu. *Rozhovor s Petrem Kolářem*, Radiožurnál (30. 7. 2007). Audiozáznam dostupný on-line: (www.rozhlas.cz/izurnal/audio/?p_dat_from=30.7.2007&dni=7&p_po=3169&p_gt=1). Není bez zajímavosti, že podle deníku *Právo* české diplomatické zastoupení ve Washingtonu nedoporučilo po schválení zákona podpořit případné vyjádření nespokojenosti nepříznivě dotčených zemí KVR. *Právo: Diplomaté radí nepodpořit státy nespokojené se změnami víz*. Česká tisková kancelář, 1. 8. 2007.
- ²⁹ *Češi by mohli do konce roku jezdit do USA bez víz*. České noviny, 6. 2. 2008.
- ³⁰ „Vláda bude prosazovat aktivní, realistickou a praktickou zahraniční politiku, respektující geografickou a geopolitickou realitu České republiky, projevující však i dostatek tvořivosti a ofenzivního jednání, například při obhajobě lidských práv,“ zní vládní prohlášení Topolánkovy vlády. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20840).

- ³¹ Podle ministra K. Schwarzenberga byla lidská práva jako jeden ze „dvou základních pilířů“ české zahraniční politiky (vedle transatlantické vazby) významným tématem jeho návštěvy USA 18.–21. dubna. *New Foreign Minister makes U.S. Debut*, Czech the News: Newsletter of the Embassy of the Czech Republic 2/2007. On-line: (www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=25909). Skupina amerických zákonodárců zase 27.–28. srpna hovořila v Praze mj. s ministrem zahraničních věcí, předsedou zahraničního výboru Poslanecké sněmovny Janem Hamáčkem a místopředsedou Senátu Petrem Pithartem o situaci na Kubě a ocenila přítomnou pomoc, kterou ČR poskytuje kubánské opozici. Čeští zákonodárci tento postoj označili za stabilní prvek české zahraniční politiky. *Američtí kongresmani ocenili českou pomoc kubánským disidentům*. Česká tisková kancelář, 28. 8. 2007.
- ³² Ministerstvo vnitra poté požádalo Magistrát hl. města Prahy, aby azylantům přidělil byty, a ten žádosti vyhověl. *Praha poskytne byty Kubáncům, kteří získali azyl v ČR*. Česká tisková kancelář, 6. 4. 2007.
- ³³ V rozhovoru z 9. května ministr zahraničních věcí přesto ocenil, že německá spolková kancléřka Angela Merkelová nesrývá k tématu své výhrady. „Ani to [Guatánamo] není v pořádku a já musím říci: Klobouk dolů před spolkovou kancléřkou.“ *Schwarzenberg pro DPA k radaru: Ohrožení možné během deseti let*. Česká tisková kancelář, 9. 5. 2007.
- ³⁴ Za českou stranu vstupují podle očekávání do procesu lidskoprávního rozměru vztahů zejména Stálá mise při OSN v New Yorku a Odbor OSN a Odbor lidských práv a transformační politiky na MZV v Praze. Podle korespondence s LPTP je běžná výměna informací v oblastech, na které se soustředí oboustranný zájem (zejména Kuba a Bělorusko, ale i Írán a Severní Korea), a koordinace v oblasti zahraniční finanční podpory – zde byly vyzdvíženy zejména běloruské projekty. Předběžná jednání o podpoře iniciativ, předkládaných v OSN, vedou USA jak s EU jako celkem, tak s vybranými členskými státy, včetně ČR, která svůj postoj s EU rovněž koordinuje.
- ³⁵ Údaje dostupné v době tisku této publikace (1. pololetí 2008) vykazují sestup USA na 14. příčku ve srovnání celkového obrátu (3,2 mld. USD). Bilance zahraničního obchodu byla přitom mírně záporná (-50,2 mil. USD). Podle údajů Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, dostupných on-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/spojene-staty-americke-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000804/#sec2) a (download.mpo.cz/get/27752/35806/396535/priloha001.xls).
- ³⁶ Při rozhodnutí o návštěvě tohoto regionu se sešel návrh zastupitelského úřadu ve Washingtonu s pozváním bývalého amerického velvyslance v ČR Williama Cabanisse, který pochází z Alabamy a v minulosti byl členem obou komor jejího zastupitelského sboru.
- ³⁷ Celkové náklady (ČR v roce 2001 odkoupila budovu od krajanského sdružení a dala ji do správy MZV, jež s rekonstrukcí započalo v roce 2003) byly v roce 2006 vyčísleny na 730 mil. Kč.
- ³⁸ V něm nakonec zvítězila firma PSJ Holding se sídlem v Jihlavě, která již dříve získala od MZV dvanáct zakázek na opravu zastupitelských úřadů v zahraničí. Náklady na poslední část rekonstrukce byly odhadnuty na 350 mil. Kč. *Firma PSJ dokončí rekonstrukci České národní budovy v New Yorku*. Česká tisková kancelář, 28. 3. 2007.
- ³⁹ Pečetí činnosti v roce 2007 bylo dubnové uvedení hry *Sluha dvou pánů* Národním divadlem, jehož se zúčastnil u příležitosti své návštěvy USA i ministr K. Schwarzenberg. 1. dubna se zde konal recitál Marty Kubišové k třicetiletému výročí Charty 77 a o týden dříve divadelní dílna AMU Ivana Vyskočila.
- ⁴⁰ *Česká národní budova v New Yorku má být opravena do října 2008*. Česká tisková kancelář, 22. 4. 2007.
- ⁴¹ Vláda USA se v ní zavázala uvolnit České republice 600 000 USD k likvidaci nadbytečných přenosných protiletadlových raketových komplexů (MANPADS). Nóty jsou dostupné on-line: (www.mvcr.cz/sbirka/2007/sb040-07m.pdf).
- ⁴² Dojednávání smlouvy se na české straně účastnili zástupci ministerstva práce a sociálních věcí (oddělení koordinace sociálního zabezpečení a oddělení sociálního pojištění), České správy sociálního zabezpečení a mezinárodněprávního odboru MZV. Podobně jako v případě smluv, vztahujících se k umístění radarové základny, byl i zde první návrh vypracován americkou stranou. Dvě kola jednání proběhla v Praze a jedno v americkém Baltimore (2005–2006). Vláda ČR vstoupila do procesu schválením sjednání smlouvy usnesením č. 822 (18. 7. 2007). Zpracováno podle korespondence s MPSV.

- ⁴³ Dohoda se týká technické a finanční pomoci poskytované USA při převozu vyhořelého paliva z Ústavu pro jaderný výzkum v Řeži do Ruska (coby země původu) v rámci amerického programu GTRI (*Global Threat Reduction Initiative*), spravovaného Státním úřadem pro jadernou bezpečnost (*National Nuclear Security Administration*), který je součástí amerického ministerstva energetiky. Podle písemné odpovědi MPO (18. 1. 2008) a tiskové zprávy amerického velvyslanectví v ČR (17. 9. 2007), dostupné on-line: (czech.prague.usembassy.gov/pr_070917_nmt.html). Do konce roku 2007 bylo na základě tohoto programu vyvezeno palivo obsahující 80 kg vysoce obohaceného uranu. Viz tisková zpráva amerického velvyslanectví v ČR (10. 12. 2007), dostupná on-line: (prague.usembassy.gov/pr071210_nuclear_cooperation.html).
- ⁴⁴ Parlamentní výbory vydaly s ratifikací souhlas na svých zasedáních v lednu 2008, podobně jako dříve výbory senátní – Výbor pro zdravotnictví a sociální politiku (24. října) a Výbor pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost (7. listopadu).
- ⁴⁵ Senát doporučil dohody k ratifikaci už 16. 11. 2006.
- ⁴⁶ Americkou delegaci při jednáních o hlavní smlouvě vedl John Rood, zástupce ministryně zahraničních věcí pro otázky mezinárodní bezpečnosti, a při jednáních o dohodě SOFA Richard Loftis, zástupce ministryně zahraničních věcí pro politické a vojenské záležitosti, nebo Jackson McDonald, další vysoký úředník amerického ministerstva zahraničních věcí.
- ⁴⁷ Ministerstvo spravedlnosti se zabývá tématem jurisdikce, ministerstvo vnitra přestupky a otázkami zadržení a vazby, ministerstvo dopravy registracemi vozidel, ministerstvo financí daňovými a celními otázkami, ministerstvo životního prostředí environmentálními dopady, NBÚ potom problematikou předávání a sdílení utajovaných informací.
- ⁴⁸ Podle MZV byli představitelé obou nejzúčastněnějších ministerstev kromě toho v běžném spojení i mimo rámec těchto schůzek a společně projednávali témata související s oběma dojednávanými smlouvami.
- ⁴⁹ Podle vládního usnesení č. 131/2004, obsahující „Směrnici pro sjednávání, vnitrostátní projednávání, provádění a ukončování platnosti mezinárodních smluv“, náleží schvalování těchto směrnic ministrové, jehož úřad má dojednávání smluv na starosti.
- ⁵⁰ Kromě toho se na jednání vlády podílel i její zmocněnec T. Klvaňa, jak dokládá jeho červnová návštěva ve Washingtonu.
- ⁵¹ Poslanec Alexandr Černý (KSČM) a senátor Rostislav Slavotínek (KDU–ČSL) nepodali včas žádost o vízum, a tak byli na cestě zastoupeni pouze zastupitelé dvou nejsilnějších parlamentních stran.
- ⁵² Na atolu Kwajalein, který si od Republiky Marshallovy ostrovy USA pronajímají, navštívili radarové zařízení XBR, které by v případě dohody bylo po modernizaci převezeno a umístěno v Brdech. Na Havaji vstoupili na palubu amerického křižníku USS Russell třídy Arleigh-Burke, s protiraketovým systémem Aegis.
- ⁵³ Interpelace, na které vláda odpovídala přímo v Poslanecké sněmovně, jsou dostupné ve stenografických záznamech on-line: (www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/). Ve zkratce je možno říci, že vznesené dotazy, zvláště od poslanců opozičních stran, odrážely průběh veřejné diskuse v ČR a týkaly se např. možných negativních důsledků pro obyvatele v místě vybudování radarové základny, bezpečnostních rizik, mezinárodních důsledků, zejména vyostření vztahů s Ruskou federací, otázky ohrožení iránskými balistickými raketami, zapojení amerického systému raketové obrany do mnohostranného rámce, ať už NATO, nebo jiného, tj. včetně Ruska, i písně *Dobry den, radare hvězd a pruhů*, kterou věnovala jako dárek prezidentu Bushovi ministryně obrany Vlasta Parkanová.
- ⁵⁴ Poprvé se tak stalo na společné schůzi sněmovních výborů (Zahraněního výboru, Bezpečnostního výboru, Ústavně právního výboru a Výboru obrany) 31. 1. 2007.
- ⁵⁵ Návrh zákona, vedený následně jako sněmovní tisk č. 147, byl předložen 8. 2. 2007.
- ⁵⁶ Vízová otázka byla jedním z témat návštěvy D. Frieda v Praze 11. ledna při jednání s předsedou vlády a ministrem zahraničních věcí a následně potom tajemníka ministra pro vnitřní bezpečnost Paula Rozenzweiga (24. ledna). Ministr K. Schwarzenberg se za své návštěvy v USA při jednání o vízech sešel 19. dubna s ministrem pro vnitřní bezpečnost Michaelem Chertoffem. 20. dubna bylo zrušení víz jedním z témat jeho jednání s ministryně zahraničních věcí Condoleezou Riceovou.

- ⁵⁷ Podle prohlášení MZV byla společnost vybrána v řádném výběrovém řízení, jehož se účastnili čtyři kandidáti. Česká republika jí vyplácela měsíčně přibližně 5000 USD (ČTK, 1. 8. 2007).
- ⁵⁸ „Naším cílem je legislativa, která upouští od míry odmítnutých žádostí o víza u zemí, jež splňují všechny stanovené bezpečnostní a protiteroristické standardy a jež zaznamenávají trvalý pokles počtu odmítnutých žádostí o víza,“ citovala ČTK velvyslance P. Koláře (24. 5. 2007).
- ⁵⁹ Za MZV se jednání účastnili politický ředitel a vrchní ředitel Sekce konzulární a právní, za ministerstvo vnitra ředitel Odboru azylové a migrační politiky. Předmětem jednání bylo spíše rozdělení úkolů než průběžné sladování postupu a obě ministerstva se následně pouze informovala o dosaženém pokroku. Zatímco MZV mělo na starosti přesvědčení americké strany o změně postoje k turistickým vízům a právně-konzulární stránku, MV se zabývalo především kontrolami na letištích, požadovanou podobou cestovních pasů apod.
- ⁶⁰ Do výše nastíněného procesu jednání na ministerské úrovni nebyla Kancelář prezidenta republiky nijak zapojena.
- ⁶¹ Návrh dopisu byl původně podepsán „členové Zahraničního výboru“, proti čemuž se však jeho předseda J. Hamáček (ČSSD) ohradil. *Poslanec Šeich se chce obrátit na kongresmany kvůli vízům do USA*. Česká tisková kacelář, 5. 6. 2007.
- ⁶² *Předseda ČSSD J. Paroubek se setkal s náměstkem ministryně zahraničí USA Friedem*. Česká tisková kacelář, 11. 1. 2007.
- ⁶³ Možnost zahraniční politiky krajů je zakotvena v § 28 Zákona o krajském zřízení 129/2000 Sb.
- ⁶⁴ Za jeden příklad z mnoha je možno uvést zahraniční vztahy hl. města Prahy. V roce 2007 vyvíjelo hlavní město činnost v partnerství s americkými městy jak na smluvním (Chicago, Phoenix), tak nesmluvním (New York, Washington) základě. Spočívala mj. v účasti na červnových Dnech Prahy v Chicagu, které navštívil i primátor Pavel Bém, a prostředkování kontaktů mezi chicagskými a pražskými školami a kulturními institucemi. Spolu s Phoenixem se Praha účastnila programu krátkodobých studentských výměn, *Youth Ambassador Exchange Program*, a v září byla na Magistrátu hl. města Prahy přijata phoenixská delegace. Primátor Bém a jeho delegace během téže cesty, při které se zúčastnili části „Dnů Chicaga“, navštívili též New York a Washington a setkali se zástupci těchto měst. Ke „Dnům Chicaga“ nutno dodat, že je nepořádalo samo americké město, ale Pražská komise (*Prague Committee*) nevýdělečné organizace, tzv. *Chicago Sister Cities International Program*, kterou město dotuje pouze částečně. Na české straně se naopak na organizaci a programu podílely i Generální konzulát ČR v Chicagu a CzechTourism. Podle údajů poskytnutých Oddělením bilaterálních vztahů Magistrátu hl. města Prahy; *Prague and Chicago Celebrate Czech Culture*. Czech the News: Newsletter of the Embassy of the Czech Republic 3/2007.
- ⁶⁵ Text dopisu byl poskytnut kanceláří europoslance L. Roučka.
- ⁶⁶ *ČSSD je připravena změnit názor na radar; kdyby Írán měl rakety*. České noviny, 8. 11. 2007. Dostupné on-line: (www.ceskenoviny.cz/domov/radar/index_view.php?id=280535, citováno 10. 11. 2007). Patrně jsou tím myšleny balistické rakety s takovým doletem, aby mohly zasáhnout evropské území nebo USA, protože balistickými raketami jako takovými, např. raketou Šáháb-3 s doletem přibližně 1200 km, už Írán v současnosti disponuje.
- ⁶⁷ Srv. www.nezakladnam.cz a www.starostoveprotiradaru.eu.
- ⁶⁸ Prezident V. Klaus nadto mj. uvedl, že se „mračil“ při jednostranném rušení vízové povinnosti pro občany v USA (1990). *Klausovi se nelíbilo, že byla zrušena víza jednostranně*. Česká tisková kacelář, 20. 6. 2007.
- ⁶⁹ Srv. Korecký, Miroslav: *Radar za víza*. Týden, 3. 6. 2007. V článku jsou citovány výroky místopředsedy vlády M. Bursíka (Strana zelených) a senátora Tomáše Jirsy (ODS), kteří se k určité míře propojení těchto dvou témat vyjadřují kladně. Lze usuzovat, že tato otázka tak vzhledem k rozdílnosti postojů mohla být i předmětem jednání uvnitř koaličních stran v Parlamentu ČR a ve vládě.
- ⁷⁰ *Umístění základny USA v ČR by se nemělo spojovat s vízy*. Česká tisková kacelář, 25. 1. 2007.